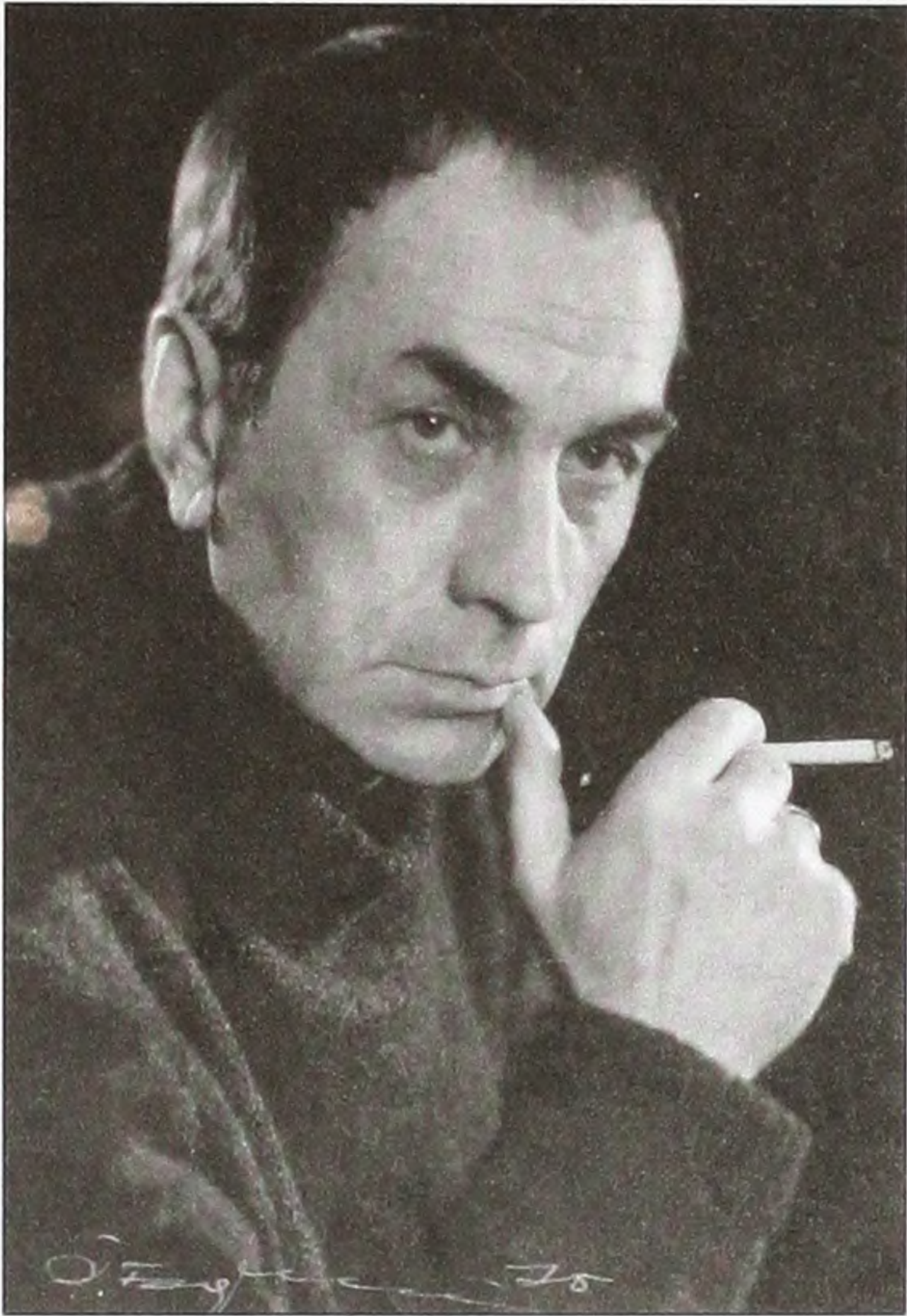

ЙОГО МИСТЕЦЬКА ОБІТНИЦЯ

Світлана Веселка

■ Олександр Гринько.

У театрі можна все стилізувати, окрім актора. Він бо основа основ кожного театру. Коли заплутаєтесь, починайте відкидати все: декорацію, музику, світло тощо. Лишається тільки актор. Якщо йому ви здатні дати раду — вистава буде, навіть у тому разі, коли ви ніякий режисер.

Лесь Курбас

Досвідчений театрал, який цінує сучасний театр авангарду, щиро аплодує, перейнятий якоюсь відсвіжувальною високою нотою, коли виходить на поклони Олександр Боніфатійович Гринько.

Він не «заводить» глядачів і ніколи не догоджає їм, не намагається вразити якимось карколомним ракурсом своєї акторської природи, ба навіть зовнішності. Він грає у своїх параметрах актора, посвяченого у шляхетність. Шляхетність, людська толерантність, гідність — така його обітниця Сцені.

Олександр Боніфатійович зберіг і проніс цю здатність крізь 5017 днів ув'язнення (1941-1955 роки) у страшних сталінських таборах. Про цей час — юності, обірваної на злеті, час надії у безвиході заграбованого пекла — Гринько розповів у своїй книзі «Білі ночі, чорні дні» (видання громадського фонду «Джерела», 1997), гранично чесній, написаній без істеричної надряди, із безмежною повагою до людей спільної з ним долі. Там було таких багато, серед них — Олексій (Люся!) Каплер, відомий кіносценарист (згодом, на волі, — популярний ведучий «Кінопанорами»). Він порадив Гринькові їхати до Львова, до колишнього «курбасівця» і Бориса Хомича Тягна. «Він тебе візьме», — запевнив Каплер.

Табірні друзі зустрілися 1961 року у МХАТі: Гринько був на сцені, а Каплер дивився на його Ярослава з космічно-провіденціальної вистави «заньківчан» «Фауст і смерть» Бориса Тягна як глядач. Назвав Ярослава — першого до польоту Гагаріна космонавта на сцені — людиною майбутнього. То була найвища оцінка! Між тією тріумфальною виставою і першим приходом до театру ім. М. Заньковецької минуло п'ять років.

Тоді, 1956-го, Гринько навіть подумки не залітав так далеко. Ладен був доплатити, аби тільки взяли. 37 років. Без освіти. Роль Виборного з «Наталки Полтавки», зіграна у табірному театрі, не була достатньою підставою. Зарахували хористом. Сподобався його бас. Сподобалась фактура, вольове обличчя (вітерцем зацікавленості повіяло від прекрасної половини трупи).

Але до того, щоб назвати себе «заньківчанином», було ще, ой, як далеко. Багато років своє місце у театрі визначав коротко: учень. Він навчався на театрознавчому факультеті Київського театрального інституту (на акторсь-

кий за віком уже не міг вступити), а головне — у самих «заньківчан». То була його академія.

Ох ті «заньківчани»! Чи всі вони усвідомлювали, як «много важить» для Олександра Гринька самі вони, можливість спілкуватися з ними, їхнє мистецтво? Опікувався ним Борис Хомич Тягно, до якого йшов з усіма сумнівами, з ваганнями щодо правильності обраного шляху. А на сцені — Боже мильний! На сцені — чародій перетворень Доміан Козачковський, самодостатній у своєму інтелектуальному аристократизмі Олександр Гай, Володимир Данченко з його нечуваною артистичною щедрістю, недосяжні й прості, сердечні корифеї Борис Романицький і Василь Яременко. Борис Васильович Романицький пильно спостерігав за Гриньком. Якою б малою не була роль, завжди уважно дивився, а після вистави детально аналізував. Зазвичай говорив приємні речі, а потім, після виразного «але», наставала черга зауважень. «Я виріс на тих «але», — сміявся Олександр Боніфатійович, — і навіть квапив Романицького: «Борисе Васильовичу, давайте «але»...

Недосяжний Данченко каже новому колезі: «Сашо, тобі хочеться зіграти? Я подзвоню, скажу, що захворів. Грай». А коли комісія відбирала вистави для показу в Москві з нагоди святкування 150-річчя від дня народження Т.Г. Шевченка, було висловлено обмежене побажання, аби роль Залізняка у «Гайдамаках» грав актор молодший за віком. І сам Козачковський (а душа боліла!) першим привітав Гринька з успіхом після тієї вистави!

Це були окремі, хоча й яскраві успіхи. А справжнє визнання прийшло після ролі Карпа у знаменитій «Суєті», яку поставив Олекса Миколайович Ріпко 1967 року. В історії українського театру цю виставу визнано еталоном постановки української класичної п'єси. Роль Карпа не була «виграшною», як і будь-яка роль позитивного персонажа. Не уявляю, що якийсь актор палко бажав би зіграти цю роль, бо ж поряд діє Іван — «дивак», у якому нуртують і просяться назовні творчі сили! Тим паче, цю роль, як одну зі своїх найкращих, грав Федір Стригун. Але мудрий Олекса Ріпко робив виставу про сім'ю, значимо: сім'ю українську. І Карпо, старший син, був її опорою, совістю, моральним камертоном. Ніякого резонерства! Чітка громадянська, а сьо-

годні, з відстані років, можемо сказати — національна позиція. Пригадується лишень та репліка Карпа на адресу Тараса Гупаленкова: «Покруч посліднього сорту, і той знувається над хохлом!» Здавалось би, просто репліка. А якими оплесками її супроводжували! Саме позиція актора, не декларована, пережита, переболена, позиція, повторюся, громадянська, ментальна, була у підґрунті ролей Гринька, який творчо виборів своє право називатися «заньківчанином», стати одним із найнадійніших з них.

Людей високого обов'язку, лицарської гідності зіграв актор у всеозброєнні майстерності. Командор дон Гонзаго («Камінний господар» Лесі Українки) — охоронець родових чеснот, людина прямої, шляхетної вдачі; роль, про яку ніколи не згадують (як і про «змитого» хвилиною нігілістичних надмірностей драматурга Олексу Коломійця), — Борода у талановитій п'єсі «Планета Сперанта». Це був уперше в театрі явлений образ розкуркуленого, зіграний із гарячою симпатією. То був акторський захист прав людини.

Одна з найулюбленіших ролей Олександра Гринька — адвокат Орест Зілінський у «Сестрах Річинських» Ірини Вільде та Богдана Антківа. Ця вистава і ця роль могли народитися тільки у Львові, і треба визнати, що са-

ме Гринька сприймали як знакову постать нашого міста, вісника культури галицької інтелігенції.

...А ця роль у доробку актора — особлива, бо зіграна не на «заньківчанській» території: Фірс із «Вишневого саду» Антона Чехова в театрі ім. Лесь Курбаса (режисер Володимир Кучинський). Інша школа, інша стилістика, інший спосіб акторського існування. Вписався! «Курбасівці» його полюбили. На святкування десятиріччя театру йому подарували зроблену на замовлення статуетку Розумного Арлекіна — так визначив Лесь Курбас справжнього актора. Фірс — лакей родини Раневських. Лакей — це зазвичай уособлення ніцості людської натури, так повелося здавна. Тільки не Фірс Гринька! Не прислужник — людина обов'язку: служити панам. Трагічний акорд вистави: Фірс залишається у замкненому будинку сам. Про нього у поспіху прощання просто забули. Знічений, але покірний долі, прозріваючи якесь вище її призначення, він загортається у ковдру і засинає. Це по-чеховськи.

Останні, сьогоднішні ролі Олександра Боніфатійовича — Старий у «Маргаритці» Салакру та Реджі у «Квартеті» Гарвуда. Незрячий Старий свято вірить, що його син Поль не загинув, коли корабель потонув, що врятувався

■ Олександр Гринько — Фірс у виставі «Вишневий сад». Режисер Володимир Кучинський. 1997.

■ Богдан Ступка — Дон Жуан, Лариса Кадірова — Донна Анна, Олександр Гринько — Командор у виставі «Камінний господар». Режисер Сергій Данченко. 1971.

якимось дивом. Фанатична віра Старого в чудо, його нетерпимість до тих, хто не поділяє її, можуть дратувати як примхи хворої старості. Але у Гринька — це абсолют батьківського обов'язку! І тут актор вірний собі. Щодо Реджі, колишнього блискучого оперного співака (дарма що за п'єсою він співав тенорову партію Герцога в «Ріголетто», а зі сцени звучить глибокий, не амортизований роками бас), то, маючи партнерами старших «заньківчан», актор ніби зізнається у коханні — їм і рідному театрові.

Життя Олександра Боніфатійовича динамічне, насичене. Він не пропускає жодної прем'єри, жодної театральної новинки: «лівої», авангардної, експериментальної. І при цьому — ніякої суєтності. Він має душу, здатну, як писав Монтень, спілкуватися із собою. Така душа може скласти собі товариство, в неї є на що нападати і від чого боронитися, що отримувати і чим обдаровувати.